

Menjava na stražarskem mestu ali »Visočanstvo, nije ovde u pitanju šta će reći ili raditi Korošec«¹

PRIMOŽ KOČAR

Orel nacionalsocializma je na vrhovih Karavank že spletel svoje novo gnezdo. »Demokratsko« sklenjeni kompromisi z Zahodom mu niso predstavljali nikakršne moralne pregrade, ko se je v njem prebudila lakota »Lebensrauma«. Prav tako so črnosrajčniki na Javornikih grozeče vihteli svoje bojne sekire. Usoda samostojnosti Kraljevine Jugoslavije je bila docela negotova. Gospodarsko zvezana z Nemčijo in Italijo je obupano obračala proseče poglede na zahod. Zahod, razen nemih obljub, da bo po vojni upošteval le tiste države, ki se bodo uprle silam osi, ni nudil nič praktičnega in predvsem nič takojšnjega.

V teh turobnih letih, ko so državo pretresali hudi notranji mednacionalni spori, je na čelu Slovenske ljudske stranke (SLS) še vedno trdno stal dr. Anton Korošec, človek, ki je svojo politično pot začel že v Avstro-Ogrski in ki se je v rodni Spodnji Štajerski srečal in spoprijel z besom in silo tevtonskega nacionalizma, nacionalizma, ki je ob koncu tridesetih let spet stegoval kremplje po slovenski zemlji.

Leta 1935 se je v Stojadinovičevi vladi zavihtel na stolček ministra za notranje zadeve. Položaj in dejstvo, da je na njem zdržema sedel polna tri leta, sta mu omogočila, da je svojo avtoriteto znotraj SLS in na Slovenskem nasploh še utrdil. Ugled pa si je povečal tudi v celotni državi, saj ga je po volitvah konec leta 1938 Stojadinović želel politično upokojiti. Za izvedbo tega manevra je potreboval tudi soglasje kraljevega namestnika, kneza Pavla Karadorđevića. V pogovoru z njim je dejal:

Pojav je bolj značilen kot pa resen. Poleg tega je v Sloveniji uvedel zelo strog režim in zadušil sleherni pojav, ki mu ne bi ustrezal. Izbrani so bili izključno klerikalni elementi, medtem ko liberalni člani JRZ [Jugoslovanske radikalne skupnosti] sploh niso imeli možnosti kandidirati. Nasprotno temu policijskemu pritisku v

¹ Milan M. Stojadinović, *Ni rat ni pakt*, Reka, 1970, str. 510: »Visokost, ne gre za vprašanje, kaj bo rekel ali storil Korošec.« – Vsi prevodi v slovenščino so delo pisca tega prispevka.

Sloveniji pa se v vseh drugih predelih oblast ni mešala v volitve, kar je povsem umestno in upravičeno.²

Predsednika vlade je takšno ravnanje policijskega ministra očitno zelo razburilo; predvsem dejstvo, da je od banovine do banovine vodil različne politike državne prisile. Zaradi teh nesoglasij je moral Korošec zapustiti ministrski fotelj, v zameno zanj pa je prejel funkcijo predsednika senata. V Klubu senatorjev JRZ je Stojadinović to politično rokado utemeljil:

Te spremembe nikakor ne smemo razumeti kot kakšno razhajanje med menoj in dr. Korošcem. Nasprotno, na visokem in odgovornem položaju, na katerem bodo njegove dolgoletne državniške izkušnje še koristneje služile interesom države, bo ostal, kakor do zdaj, moj dragi in cenjeni sodelavec. Tu gre samo za menjavo stražarja na stražarskem mestu.³

Ta hladni tuš je Korošec sprejel mirno. S sklonjeno glavo je poslušal Stojadinovičev frazerski govor. Ni bilo dvoma: Stojadinovičeva akcija proti Korošču ni bila mačji kašelj. Slednji je užival velik ugled in podporo pri knezu, pa tudi za to, da se je obdržal na vodilnem položaju v SLS in v Sloveniji, ni potreboval tuje pomoči.⁴ Da vodja SLS ne pozablja in da svoje dolgove velikodušno vrača z obrestmi vred, je Stojadinović izkusil kaj kmalu. Anton, mojster spletk in zakulisnih iger, je že v začetku leta 1939 s knezovim žegnem uspel kanalizirati nezadovoljstvo z obstoječo vlado v silen tok, ki ji je spodnesel temelje. Zadnji akt v zaodrju se je odigral v noči s 3. na 4. februar v Korošče-
vem beograjskem stanovanju. Izmed petih ministrov »zarotnikov« se je edino dr. Mihi Kreku zatresla roka ob podpisovanju ostavke. Tedaj je rekel: »In kaj bo, če Stojadinović sprejme naše ostavke, nas aretira, knezu pa predlaga spisak novih ministrov?«⁵

² Milan M. Stojadinović, n. d., str. 509: »Pojava je više karakteristička nego ozbiljna. Osim toga on je u Sloveniji sproveo vrlo strog režim, ugušujući svaku pojavu, koja njemu lično ne bi odgovarala. Izabrani su isključivo klerikalni elementi, dok liberalni članovi JRZ nisu mogli ni da se kandiduju. Suprotno toj policijskoj stezi u Sloveniji, u svim ostalim krajevima vlasti se nisu mešale u izbore, što je sasvim umesno i opravdano.«

³ Milan M Stojadinović, n. d., str. 510: »Ovu promenu ni u kom slučaju ne treba shvatiti kao neko razmimoilaženje između mene i dr Korošeca. Naprotiv, na visokom i odgovornom položaju, na kome će njegovo dugogodišnje državničko iskustvo još koristnije da posluži interesima zemlje, on će ostati, kao i dosada, moj dragi i cenjeni saradnik. Ovde se radi samo o promeni na stražarskom mestu.«

⁴ Jacob B. Hoptner, *Jugoslavija u krizi 1934–1941*, Reka, 1972.

⁵ Milan M Stojadinović, n. d., str. 526: » A šta će biti ako Stojadinović usvoji naše ostavke, nas pohapsi a Knezu podnese spisak novih ministra?«

Takšen dvom je »popa«⁶ Korošca razjezil in strankarskemu kolegu je dejal: »Ti zdaj podpiši, kaj bo potem, bomo še videli.«⁷

Stvar je »potem« stekla kot po maslu. Krek si je lahko oddahnil, Korošec pa je v Klubu senatorjev JRZ odstop vlade pospremil z besedami:

Te spremembe na čelu vlade ne smemo razumeti kot kakšno razhajanje z našim dragim predsednikom dr. Stojadinovićem, ki še nadalje ostaja šef stranke. Gre samo za menjavo na stražarskem mestu.⁸

Potem je mandat za sestavo nove vlade dobil Dragiša Cvetković, ki pa Korošču ni ponudil nobenega ministrskega mesta. V njej sta interese SLS zastopala Krek in Snoj, ministra, skozi katera je govoril tudi neslišni glas slovenskega vodje in zahteval uresničitev lastnih političnih ciljev.⁹ A vsemu vplivu navkljub se je slovenska politična elita v Beogradu znašla na odstavnem pasu, kajti slovenske težnje bi lahko bile le moteč element pri reševanju hrvaškega vprašanja.

Toda slovenska politična scena v času sklepanja sporazuma in po njem ni bila apatična in pasivna, le korito so ji odmaknili. Ne samo, da so »nedržavotvorni« Hrvati dobili več kot Slovenci, v Mačkovi politiki je bilo slutiti celo težnjo po obvladovanju celotne zahodne Jugoslavije, kar je še bolj podžgalo prizadevanja za samostojno banovino Slovenijo.¹⁰

Krek je 14. septembra 1939 obiskal dr. Mihaila Konstantinovića, srbskega svetovalca pri nastajanju sporazuma, in mu potožil: »Hrvati, ki so bili proti državi, so dobili vse, državotvorni Slovenci pa ničesar.«¹¹

Akcijo so slovenski klerikalni prvaki vzeli skrajno resno in zavzeto; Konstantinović pod istim datumom beleži še:

⁶ Igor Grdina, Mihailo Konstantinović, *Politika sporazuma, Zgodovinski časopis* 1999, str. 290, op. 10.

⁷ Milan M Stojadinović, n. d., str. 526: »Ti sad potpiši a šta će biti posle to ćemo videti.«

⁸ Milan M Stojadinović, n. d., str. 510: »Ovu promenu na čelu Vlade ne smemo shvatiti kao kakvo razilaženje sa našim dragim pretседnikom, dr Stojadinovićem, koji i dalje ostaje šef stranke. Radi se samo o promeni na stražarskom mestu.«

⁹ Mihailo Konstantinović, *Politika sporazuma*, Novi Sad, 1998, str. 157, 171. Konstantinović opisuje pritisk, ki ga je Korošec izvajal prek »svojih« tudi še v času, ko je bil že sam v vladi: »Zove me oko 9 časova Krek telefonom. Interesuje se za uredbu o bogoslovnom semeništu u Mariboru. Goni ga Korošec.« In v neki drugi zabeležki: »U 21 došao ponovo Krek sa prepisanom uredbom. Čiča (Korošec) je zadovoljan – veli – ,samo da ne iskrene neka nova teškoća.« (To, onako, gratis za mene!)

¹⁰ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 64–65, 90. Prim. Igor Grdina, n. d., str. 286–290.

¹¹ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 49: »Hrvati, koji su bili protiv države sve su dobili, a državotvorni Slovenci ništa.«

Korošec zahteva, da se uredba o banovini Hrvaški čim prej razširi na Slovenijo. Prišel je Kulovec in bil s Cvetkovičem. Razložil mu je željo Slovencev. Pravi, da že ustvarjajo nekakšne komisije. V zvezi s tem naj bi se v uredbi o banovini Hrvaški zamenjale le besede »Hrvaška« s »Slovenija«. Tekst bi, mutatis mutandis, ostal isti.¹²

Dne 26. avgusta 1939 je bila z ukazom kraljevskih namestnikov razpuščena narodna skupščina v Beogradu. Že naslednji dan pa je bil objavljen sporazum, ki je uvedel avtonomno hrvaško banovino kot sestavni del Kraljevine Jugoslavije.¹³ Z novonastalim notranjepolitičnim stanjem predstavniki slovenske politike niso bili zadovoljni. Del SLS je celo začel delovati proti Korošču.¹⁴ Vendar je ta znal najprej ohraniti notranjo enotnost v lastni stranki in nato usmeriti energijo v bitko za banovino Slovenijo. Akcija po uradnih in legalnih političnih kanalih se kljub velikim naporom torej ni iztekla po pričakovanjih, ostalo je le pri hrvaški avtonomiji.

Po objavi sporazuma pa je na površje priplavalo tudi vprašanje novih volitev. Tu se je Korošec, v smislu boja za slovensko banovino, zavzemal za to, da se najprej rešijo vprašanja notranjega ustroja države in da se šele nato izvedejo občinske volitve. Zanimivo pa je to, da je pri vprašanju načina volitev vztrajal pri preizkušeni formuli že takrat nedemokratskega javnega glasovanja in favoriziranja večine.¹⁵

Vzporedno z vsemi političnimi bitkami se je dokončno izkristaliziral Korošček politični in svetovnonazorski profil. Iz nekdanjega sovražnika Nemecev se je postopoma, prek nekritičnega občudovanja korporativnega državnega ustroja, prelevil v njihovega zaveznika. Blizu mu je bila tudi antisemitska politika »novega reda«. In če ne prej, je Korošec svojo pronemško usmerjenost jasno pokazal po padcu Francije junija 1940. Takrat je Maček dejal: »Poslušajte, z njim [Koroščem] je konec. Premrl je od strahu pred Nemci. Zahteva germanofilsko vlado, ki bi nas zaščitila.«¹⁷

Mihailo Konstantinović pa je iz pogovora z njim izvedel: »Koro-

¹² Mihailo Konstantinović, n. d., str. 49: »Korošec traži da se što pre uredba o banovini Hrvatskoj proširi na Sloveniju. Dolazio je Kulovec i bio sa Cvetkovičem. On mu je izložio želju Slovenaca. Kaže da tamo već prave nekakve komisije. On je dobio jednu skicu rešenja za Sloveniju. Po tome bi se u uredbi o banovini Hrvatskoj imale samo zameniti reči ‚Hrvatska‘ sa ‚Slovenija‘. Ostao bi, mutatis mutandis, isti tekst.«

¹³ *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana: CZ, 1979, str. 678.

¹⁴ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 49.

¹⁵ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 61.

¹⁶ Igor Grdina, n. d., str. 288.

¹⁷ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 140: »Čujte on je gotov. Premro je od straha od Nemaca. Traži germanofilsku vlado, koja bi nas zaštitila.«

šec pravi, da moramo biti kakor ‚Schulbulbi‘ z rokami na mizi. Maček pravi, da je on že izvetril.«¹⁸

Kmalu zatem, ob koncu junija 1940, ga je Dragiša Cvetković povabil v vlado, kjer je namesto Boža Maksimovića prejel v upravljanje ministrstvo za prosveto. Nemudoma se je lotil dela in v duhu nove, germanofilske politične orientacije najprej začel delovati v antisemitski smeri. Izdelal je protižidovski zakon v šolstvu, šolska politika pa je bila naravnana tudi proti komunističnim in prostozidarskim podtalnim tokovom.¹⁹ Vendar vlada kljub spremljanju svetovnih dogodkov ni bila tako zelo navdušena nad udinjanjem nacifašističnemu pritisku, ki se je vse bolj vpletal v notranjepolitične razmere v državi. Ostrega nasprotnika pri udejanjanju nove politike je imel Korošec v dr. Konstantinoviću.²⁰ V svojih zabeležkah iz obdobja ministrovanja je ta zapisal:

Korošec in projekt uredbe proti Židom. Korošec nas postavlja pred izvršena dejstva. Želi se prilizniti Nemcem. Ne sprašuje po ceni. [...] Proti nejmju je treba začeti boj. Vse to sem odkrito povedal Cvetkoviću in še nekatere druge podrobnosti. Korošec si želi boja z menoj. Jaz od tega ne bom odstopil.²¹

Kljub temu ga je pozneje boj s Korošcem toliko izčrpal, da je predsedniku vlade zagrozil s svojim odstopom, če bo Korošec še naprej minister v njej.²²

Koroščev vstop v vlado, ko je ta bila hude bitke z nemškim političnim in gospodarskim pritiskom ter je za svoj boj potrebovala večjo trdnost, je vanjo zanesel le še več neskladja in bil v tem boju prej ovira kot pomoč.²³ S svojim klečeplazenjem pred Nemci je pri nekaterih kolegih vzbujal gnev. Konstantinović v svojih beležkah skoraj vsak dan omenja Korošča, od njegovega vstopa v vlado pa do njegove smrti 14. decembra 1940. Niti enkrat ni ob Koroščevih »akcijah« pristavljen en sam pozitiven pridevnik. Očitno se je slovenski politični prvak s

¹⁸ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 140: »Korošec kaže da moramo biti kao ‚Schulbulbi‘ sa rukama na stolu. Maček veli da je on već izvetrio.«

¹⁹ *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana: CZ, 1979, str. 680.

²⁰ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 172.

²¹ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 176: »Korošec i projekt uredbe protiv Jevreja. Korošec nas stavlja pred svršene činove. On hoće da se dodvori Nemcima. Ne pita za cenu. [...] Potrebno je povesti borbu protiv njega. Sve sam ovo rekao Cvetkoviću otvoreno i još drugih detalja. Korošec hoće borbu sa mnom. Ja od toga neću bežati.«

²² Mihailo Konstantinović, n. d., str. 610. To je zabeležka z dne 23. oktobra 1940, mesec in pol pred Koroščevo smrtjo.

²³ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 176: »Nesklad u vladi se povećava. Korošec odudara. On je protiv Sporazuma i protiv Srba. Okupiče Srbe protiv vlade. (L. Marković je mislio da će Korošec pojačati Dragišinu poziciju prema Hrvatima!)«

svojimi političnimi in svetovnonazorskimi pogledi srbskemu ministrskemu kolegu že popolnoma priskutil. A ne glede na osebnoizpovedno noto dnevniških zapiskov lahko slutimo, da se je Korošec v svojih političnih ciljih do konca razgalil.

Predsednik vlade, ki si je prizadeval za ohranitev jugoslovanске nevturalnosti, je moral bojevati vojno na dveh frontah. Z vstopom Korošca v vlado pa se mu je notranjepolitični boj le še bolj zaostрил. Namesto da bi si pridobil sobojevnika, si je na prsi pripel kačo. Nепrestana spletkarjenja, katerim je bil podvržen, in tudi tista, ki jih je izvajal sam, so ga utrujala. Konstantinović je položaj doživljal takole: »Cvetković je precej deprimiran zaradi vseh nelojalnosti, vendar ja sen glede stališča, ki ga moramo zavzeti.«²⁴

Korošec je na vsak način hotel izpeljati nacistom všečno, protižidovsko zakonodajo. Nепrestano je kritiziral delo vlade, Konstantinovića pa celo odkrito napadal.²⁵ Predsednik vlade Cvetković, podpredsednik Maček in minister Konstantinović so se septembra 1940 odločili, da Korošca z njegovim zakonom o Židih v šoli minirajo. Zakon so sicer sprejeli, vendar v obliki, ki praktično ni bila v smislu Koroščevih zahtev. Odziv na to je bil takojšen in večsmeren. Najprej je »Čiča«²⁶ obvestil nemški in madžarski tisk o vladnih intrigah proti njemu in »modernim« zakonskim predlogom, nato pa se je po telefonu obrnil še na predsednika vlade z besedami: »Vse, kar storim, Konstantinović razveljavlja, razveljavlja, razveljavlja. Ko sem postal minister, ste mi obljubili, da bom lahko delal, kar bom hotel.«²⁷

Želja večine vladnih politikov in tudi kneza namestnika je bila strmoglavljenje Korošca.²⁸ A on je takrat že užival trdno podporo tretjega rajha. Jugoslavija pa je morala v tem času, ko ni mogla računati na nikakršno praktično pomoč zahodnih zaveznikov, voditi preračunljivo politiko, politiko »naklonjene nevturalnosti« do tedaj edine realne velesile v Evropi, Nemčije. Če bi iz vlade odšel Korošec, »to ne bi bilo pogodu Nemcem«, je v pogovoru s Konstantinovićem dejal knez Pav-

²⁴ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 184: »Cvetković je prilično deprimiran svim nelojalnostima, ali jasan u pogledu stava koji treba da imamo.«

²⁵ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 180.

²⁶ V nekem pogovoru s Konstantinovićem je Krek Korošca imenoval Čiča. Gl. op. 9.

²⁷ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 189 in 604, op. 41 in 42: »Sve što ja uradim Konstantinović ništi, ništi, ništi. Kad sam postao ministar meni je rečeno da mogu raditi što hoću!«

²⁸ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 186 in 188. Dne 25. septembra je Konstantinović zapisal: »Zovemo i Mačeka. Diskutujemo pitanje uredbe o Jevrejima. Cvetković je zato da se Korošec zaskoči. Da mu primimo uredbu ali da joj damo drugu sadržinu. Da se odnosi samo na Univerzitet.« Dne 26. septembra pa še: »Maček, kad sam rekao da ima još jedna uredba od Korošca, čini oštar gest sa lakatom in pokazuje da će Korošec biti izbačen iz vlade!«

le.²⁹ Nitka, na kateri je visela usoda kraljevine, je bila izredno tanka in slovenski politični prvak je to odločno izkoriščal v svoj prid. Knez je o Korošču tedaj menil, »da je senilen in da ima dve fiksni ideji: proustidarje in komuniste.«³⁰ Konstantinović v tem pogledu ni videl tako nedolžne slike: »Ne verjamem, da so to fiksne ideje, marveč preračunana stališča. Čeprav je Korošec senilen, ve, kaj dela.«³¹

Stvar še zdaleč ni bila preprosta, saj se je Korošec v tem času povezal z vodjema profašističnih organizacij Budakom na Hrvaškem in Ljotićem v Srbiji. Snovali so celo podtalno akcijo, uperjeno proti vladi, s končnim ciljem, da bi država razpadla. Da so bili Koroščevi pogledi takrat že jasno nacionalistično-šovinistični, kaže tudi njegova izjava, ki jo je bil dal Cvetkoviću v zvezi z napadom na komuniste na beograjski univerzi: »Oh, kako smo jih pretepli. Dobro smo jih pottolkli!«³² To je bil hkrati Cvetkoviću najbolj jasen dokaz, da Korošec dejansko razmišlja »nacionalsocialistično« in da je povezan s tako imenovanimi jugoslovanskimi nacionalisti. Ponovno pa je iskal stik tudi z nekdanjim predsednikom vlade Stojadinovićem, ki ni bil samo ljubitelj bavarskega piva in občudovalec italijanskih lepotic, ampak pri Nemcih in Italijanih tudi dobro politično zapisan. Ti so od Beograda zahtevali celo njegovo vrnitev v vlado.³³

Kljub dobri zaslonbi iz tujine in vsej zakulisni mašineriji, ki jo je slovenski politični prvak lahko pognal v boj za lastne cilje, je zadnji mesec svojega ministროvanja in hkrati tudi življenja preživel v neprestanem vznemirjenju, morda celo strahu. Večina njegovih poskusov, da bi se na račun države poklonil nacistom, je bila nevtraliziranih. Cvetković je tedaj zadovoljno dejal: »Korošec je zbeگان in omahuje; bojazen: nekdo je prisluškoval. Sprašuje se, zakaj ga Srbi sovražijo.«³⁴

Ko je zahteval potni list za Italijo, je Cvetković izvedel še za njegovo namero, da se preseli na Sušak, od koder bi lažje vzpostavil lastno zvezo s fašističnim Rimom. To novo neloyalnost in zahrbtnost je predsednik vlade kratko pospremil z odločnimi besedami: »Izdajalec! Čim prej ga je treba likvidirati.«³⁵

Še preden so se v vladi uspeli z lastnimi silami odkrižati »na-

²⁹ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 191: »to bi bilo nepravdo Nemcima«.

³⁰ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 191: »... da je senilan i da ima dve fiks-ideje: masone i komuniste«.

³¹ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 191: »Ne verujem da su to fiks-ideje, već sračunati stavovi. Iako je senilan Korošec zna šta radi.«

³² Mihailo Konstantinović, n. d., str. 211: »Ala smo ih izudarali. Dobro smo ih pottolkli!«

³³ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 193.

³⁴ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 192: »Korošec je zburjen i vrda; bojazan: neko je prisluškiavao. Pita se zašto ga Srbi mrže.«

³⁵ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 184 in 193: »Izdajnik! Treba ga što pre likvidirati.«

dležnega in izdajalskega popa«, ga je 14. decembra 1940 v njegovem beograjskem stanovanju doletela smrt. Konstantinović je tisto soboto neprizanesljivo zapisal:

Bog mu grehe odpusti, a bil je hudoben človek. Prej bi se ga morali znebiti, da nam ne bi bil v napoto. Razumel sem kneza, vendar mislim, da bi morali našo politiko rešiti Koroščevega pritiska na kak bolj energičen način. Zdaj je to lažje in brez posledic, ki bi lahko prišle, če bi bil Korošec odstavljen v boju.³⁶

Kot vodja SLS v Beogradu ga je nasledil dr. Kulovec in Konstantinović da slutiti, da se bo neprijetno politično sodelovanje s slovenskimi prvaki na neki način nadaljevalo. O Kulovcu je pripomnil: »katoliški duhovnik. Malenkosten vtis. Mislim, da bodo z njim prav takšne težave kot z vsemi klerikalci, še posebno če so Slovenci.«³⁷ Strah pred Nemci, ki se je bil verjetno naselil v tedaj že pokojnega Korošca, je očitno dalje živel v Kulovcu. Na kronskega svetu, kjer so razpravljali o pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu, je novi slovenski vodja prvi izmed devetih prisotnih dal glas »za«.³⁸

Jugoslavija se je znašla pred prepadom. Češkoslovaška in Francija, nekdanji zaveznici, sta bili že zradirani s političnega zemljevida Evrope. Britanci so bili v skrbeh za obstoj lastnega Otoka, ki so ga vztrajno tresle bombe nemške Luftwaffe in tudi v severni Afriki jim ni kazalo nič kaj dobro. Turčija je bila daleč in vsa na trnih zaradi nemških in sovjetskih želj po Črnem morju. Pakt z Romunijo, po odstopu kralja Karla, ni imel nobenega praktičnega pomena več. Bolgari so vse glasneje zahtevali ozemeljske spremembe. Madžarska je postajala nacistična marioneta. Albanijo so obvladovali Italijani in Grčija je ječala v smrtni agoniji. Pomoč ZDA pa je bila zavita le v frazersko-moralistični celofan. V teh razmerah je Kraljevina Jugoslavija pokleknila in 25. marca podpisala pristop k trojnemu paktu z nekaterimi posebnimi koncesijami, ki naj bi ji zagotavljale določeno suverenost.³⁹ Na koncu je pravzaprav pristala tam, kamor je energično rinil že Anton Korošec.

³⁶ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 251: »Bog da mu dušu prosti, ali bio je opak čovek. Trebalo ga je ukloniti ranije da ne smeta. Ja sam shvatao Kneza, ali mislim da je trebalo osloboditi našu politiku duha Koroščevog pritiska na jedan energičan način. Sad je to lakše, ali bez onih posledica koje bi se mogle dobiti da je Korošec smenjen u borbi.«

³⁷ Mihailo Konstantinović, n. d., str. 286: »katolički pop. Sitan utisak. Mislim da će se imati i sa njim teškoća kao i sa svim drugim klerikalcima, naročito kad su Slovenci.«

³⁸ Jacob B. Hoptner, n. d., str. 222.

³⁹ Jacob B. Hoptner, n. d., str. 200–204.

A kaj mu je preostalo drugega? – Če skušamo Koroščevo politiko gledati s perspektive svetovnega dogajanja, se znajdemo v nič kaj enostavnem položaju. Na eni strani nacistični pritisk, ki se je rodil iz boja proti popolni skorumpiranosti »demokratičnega sveta«. Na drugi strani spletkarski Zahod, ki je s svojo politiko omogočal tako hitlerjansko-nacistični kot tudi leninistično-boljševistični⁴⁰ totalitarizem, v upanju, da se bosta ta dva medsebojno pobila, on pa bo še naprej obvladoval svet. Korošču se sovjetski državni ustroj ni zdel primeren za njegovo »deželo«, v nacističnem »novem redu« pa je očitno videl možnost obstoja slovenskega naroda, seveda pod pogojem, da Nemci na naše ozemlje ne stopijo kot sovražniki. Njegovo udinjanje nacizmu je sicer dejstvo svetovne zgodovine, a v danem trenutku je bila, z njegove perspektive, za fizično rešitev naroda to edina politična pot. Stališče ZDA in Britanije, ki sta se bili pripravljene boriti proti nacizmu le do zadnjega Jugoslovana, mu ni moglo biti porok za nadaljnji fizični obstoj slovenstva.

ZUSAMMENFASSUNG

Wechsel auf den Wachtposten oder »Visočanstvo, nije ovde u pitanju šta će reći ili raditi Korošec«*

An die Spitze der SLS (Slowenische Volkspartei) hat sich bei Ende 30ten Jahren 20ten Jhr. noch immer befand Dr. Anton Korošec. Seine Position schien fest auch hinsichtlich der sturmischen politischen Ereignisse in Königreich Jugoslawien. Ministerpräsident Stojadinović versuchte ihm in 1938 politisch zu pensionieren. Trotz dieser Aktion verursachte Korošec den Fall des Stojadinovičs in 1939 und kam zurück. Aber politische Elite der Slowenen war zur Zeit schon auf dem Nebengleis; die erste politische Aufgabe war Lösung der Kroatischehenfrage, die schloss sich mit dem »Sporazum«. In dieser Zeit tauchte auch Korošecs Weltanschauungsprofil deutlich auf: Mißtrauen gegen intrigantischem und korrumpiertem West, der sowohl hitlersche Nazismus als auch leninsche Bolschewismus ermöglichte, hat ihm daher gebracht, dass er, als er zum letzten Mal auf Ministerstuhl vom Junij 1940 bis Dezember 1940 saß, sich als drittenreichfreundlich zeigte.

⁴⁰ Namenoma uporabljam ta termin, saj je »stalinizem« skovanka iz časov Hruščova, dejansko pa gre za obliko terorja, ki ga je izumil Lenin. Ko je analiziral dogodke Pariške komune iz leta 1871, je ugotovil, da je ta propadla, ker je pobila premalo ljudi! Za uspeh sovjetske komunistične revolucije je svoje ugotovitve iz teorije spravil v grozljivo prakso. Gl. Aleksander Solženicin (Alexander Solschenizyn), *Drei Reden an die Amerikaner*, Darmstadt, 1975, str. 48.

* Milan M. Stojadinović, *Ni rat ni pakt*, Reka 1970, str. 510.